

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

The International Journal of Economic and Social Research

2025, 21(1)

Kanada Maden Sektörünün Afrika'daki Etkinliği

Canadian Mining Sector's Impact in Africa

Raşit YENİGÜN¹

Geliş Tarihi (Received): 01.07.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 30.12.2024

Yayın Tarihi (Published): 30.06.2025

Öz: Afrika, dünya çapında nadir bulunan ve stratejik öneme sahip maden rezervlerine ev sahipliği yapmasına rağmen, bu zenginliklerin kıtanın geniş halk kesimlerine yeterince fayda sağlamadığı bir gerçektir. Kıta, ekonomik kalkınma ve yoksulluğun azaltılması hedeflerine ulaşmak için madencilik sektörüne ve doğrudan yabancı yatırımlara büyük ölçüde bağımlıdır. Bu bağlamda, Afrika'nın maden potansiyelini ve bunun üzerindeki etkilerini derinlemesine anlamak, küresel ekonomik adalet ve sürdürülebilir kalkınma açısından kritik öneme sahiptir. Kanada, dünya madencilik sektöründe önde gelen bir aktör olup, Afrika kıtasında da birçok madencilik yatırımı ve işletmesi bulunmaktadır. Bu çalışma, Kanada maden sektörünün Afrika kıtasındaki faaliyetlerini kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Kanadalı maden şirketlerinin Afrika'daki yatırımları, farklı bölgeler (Batı, Doğu, Güney, Orta ve Kuzey Afrika) açısından detaylı olarak incelenmiştir. Bu inceleme, söz konusu faaliyetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini anlamak amacıyla yapılmış olup Kanadalı madencilik şirketlerinin yatırımlarının bölgesel dağılımı ve bu yatırımların yerel ekonomilere katkıları özel olarak vurgulanmıştır. Ayrıca Kanada'nın madencilik politikalarının Afrika'daki sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumunu değerlendirmek ve bu politikaların çevresel sorumluluklarını analiz etmek de çalışmanın önemli bir parçasını oluşturmuştur. Sonuç olarak, bu çalışma ile Kanada'nın Afrika'daki madencilik faaliyetlerinin ekonomik büyüklüğü, kıtaya sağladığı faydalar, sosyal eşitlik ve çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri geniş bir perspektifle ele alınmış olup, yerel toplulukların haklarına saygı gösteren, çevresel sorumlulukları yerine getiren ve adil ekonomik dağılımı sağlayan politikaların geliştirilmesi gerektiği ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Madencilik, Kanada, Afrika, Doğrudan yabancı yatırım, Yerel ekonomiler

&

Abstract: Although Africa is home to mineral reserves of global rarity and strategic importance, it is a fact that these riches are not benefiting the continent's large populations sufficiently. The continent is heavily dependent on the mining sector and foreign direct investment to achieve its economic development and poverty reduction goals. In this context, a deep understanding of Africa's mineral potential and its implications is critical for global economic justice and sustainable development. Canada is a leading actor in the world mining sector and has many mining investments and operations on the African continent. This study aims to comprehensively examine the activities of the Canadian mining sector on the African continent. In the study, the investments of Canadian mining companies in Africa are analyzed in detail in terms of different regions (West, East, South, Central and North Africa). This is done in order to understand the economic, social and environmental impacts of these activities, with special emphasis on the regional distribution of Canadian mining companies' investments and their contribution to local economies. An important part of the study is also to assess the alignment of Canada's mining policies with sustainable development goals in Africa and to analyze the environmental responsibilities of these policies. In conclusion, this study provides a broad perspective on the economic size of Canada's mining activities in Africa, their benefits to the continent, their impact on social equity and environmental sustainability, and the need to develop policies that respect the rights of local communities, fulfill environmental responsibilities and ensure equitable economic distribution.

Keywords: Mining, Canada, Africa, Foreign direct investment, Local economies

Atıf/Cite as: Yenigün, R. (2025). Kanada Maden Sektörünün Afrika'daki Etkinliği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(1), 133- 149.

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/ijaws>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2005 – Bolu

¹ Raşit Yenigün, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bölge Çalışmaları Enstitüsü, ryenigun@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5139-1825>

1. Giriş

Portekiz'in 1974 yılında Gine-Bissau'dan çekilmesi, Afrika'da resmî olarak kolonyalizmin sona erdiği bir dönüm noktası olarak kabul edilse de birçok Afrika ülkesi hala modifiye edilmiş yeni küresel sömürgecilik mekanizmalarının etkisi altında kalmaya devam etmektedir. Bu mekanizmaların en önemlilerinden biri, kıta ülkelerinin yeraltı kaynakları ve ticari pazara kazandırılması sürecinde bölge halkının işgücünün sömürülmesidir. Afrika'nın zengin doğal kaynaklarına rağmen kıta nüfusunun büyük bir kısmı hala kötü ekonomik koşullar altında yaşamaktadır. Yoksulluğun sona erdirilmesi, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması ve insana yakışır yaşam hakkının tesis edilmesi için en yüksek potansiyele sahip sektörlerden biri madenciliktir.

Madencilik alanında faaliyet gösteren ülkeler düşünüldüğünde, akla ilk gelen ülkeler arasında, kıtada uzun bir sömürgeci geçmişe sahip olan ve postkolonyal dönemde de etkisini sürdüren Fransa, kıtadaki güvenlik zafiyetini kullanarak özel askeri güvenlik şirketleri vasıtasıyla maden sektöründe var olmaya çalışan Rusya ile ürünlerine yeni pazarlar bulmaya çalışan ve hammadde tedarik ihtiyacını çeşitlendirerek Afrika'dan temin etmeye çalışan Çin gibi aktörler öne çıkmaktadır. Ancak kıtaya çok uzak olmasına rağmen dünya maden sektöründe olduğu gibi Afrika kıtası maden sektöründe de söz sahibi olan Kanada genellikle gözden kaçmaktadır.

Kanada hükûmeti tarafından açıklanan verilere göre; Kanada'nın 2022 yılında Afrika kıtasındaki doğrudan yatırımı 15,7 milyar dolar olarak gerçekleşirken, Afrika kıtası ülkelerinin Kanada'ya doğrudan yatırımı 2 milyar dolar düzeyindedir. Aynı yıl, Kanada'nın Afrika kıtası ülkeleriyle olan ticaret hacmi ise 15,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Global Affairs Canada, 2023). Dünya madencilik sektörü açısından Kanada'nın madencilik endüstrisinin küresel bir dev olarak betimlendiği düşünüldüğünde, ticaret hacminin en önemli kaynağının madencilik sektörü gelirlerinden oluşması şaşırtıcı olmayacaktır.

Bu çalışma dünya madenciliğindeki yerini kanıtlayan Kanada'nın, Afrika kıtasındaki varlığı ve etkinliğini incelemeyi amaçlamaktadır.

2. Afrika'da Kanada Madenciliği

Madencilik, birçok Afrika ülkesinin kalkınma sürecinde uzun bir geçmişe sahiptir. Günümüzde Afrika kıtasının yeraltı ve doğal kaynaklarına ilişkin yapılan araştırmalar, kıtanın dünya çapında önemli rezervlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan saha araştırmalarında; Dünyadaki petrol arazilerinin %9.6'sının, kobalt ve platin rezervlerinin %90'ının, manganez rezervlerinin %64'ünün, tantalit rezervlerinin %70'inin, krom rezervlerinin %98'inin, uranyum rezervlerinin %66'sının, altın rezervlerinin (ve yıllık arzının) yarısının, elmas rezervlerinin %30'unun (yıllık arzının yaklaşık yarısının ve yıllık pırlanta üretiminin %90'ının) Afrika kıtasında olduğu tespit edilmiştir (Özsaraç, 2024; Yılmaz, 2014; Şöhret, 2023).

Afrika'nın sahip olduğu bu doğal kaynak zenginliği, kıtayı maden kaynaklarının potansiyeli açısından kıskanılacak bir konuma yerleştirmektedir. Ne yazık ki çoğu Afrika ülkesi yarım yüzyılı geçen bağımsızlık süreçlerine rağmen ekonomilerini temel üretim açısından çeşitlendirememiş ve küçük ölçekli madencilik veya zanaatkâr madencilik sektörlerini geliştirememiştir. Bu bağlamda, birçok Afrika hükûmeti, maden odaklı ekonomik büyüme ve kalkınma için ana itici güç olarak doğrudan yabancı yatırıma yönelmektedir. Bu amacı gerçekleştirebilmek adına, ulusal madencilik ve çevre mevzuatlarını daha düşük standartlara revize ederek kıtanın maden kaynaklarını oldukça düşük bedellerle dış yatırımcılara sunmaktadır.

Bu nedenle Afrika ülkelerindeki uzun madencilik geçmişi ve madenciliğin kalkınma sürecindeki stratejik önemine rağmen bu ülkelerin maden zenginliğinden başlıca fayda sağlayanlar genellikle sömürgeciler ve çok uluslu yabancı şirketler olmuştur.

1980'lerde kıta genelinde başlatılan yapısal düzenlemeler ve sonrasında gerçekleştirilen teşvikler, Afrika ülkelerini Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'dan gelen çok uluslu madencilik şirketlerinin ana

hedefi haline getirmiştir. Özellikle Kanadalı madencilik şirketleri, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Afrika'nın maden kaynaklarının işlenmesine yönelik rekabette başat oyuncular olmuşlardır.

Kanada devleti tarafından yayımlanan bir rapora göre, Kanada madencilik sektörü için Afrika'nın önemi oldukça belirgindir. Afrika kıtası, Amerika kıtasından sonra Kanada'nın en büyük maden varlığına sahip ikinci kıtasıdır. 2021 yılı verilerine göre Kanada'nın bölgedeki maden varlığı 101 şirket tarafından 35.3 milyar dolar olarak belirlenmiştir. 2022 yılında şirket sayısı 98'e düşmüş, ancak varlık değeri %4.9 artarak 37 milyar dolara yükselmiştir. Kongo Demokratik Cumhuriyeti (+469,2 milyon \$), Mali (+488,6 milyon \$), Güney Afrika (+327,6 milyon \$), Tanzanya (+370,2 milyon \$) ve Zambiya'da (+622,1 milyon \$) Kanada maden varlıklarında kayda değer artışlar yaşanmıştır. Bununla birlikte Burkina Faso (-324,8 milyon \$), Gana (-406,1 milyon \$) ve Namibya (-229,5 milyon \$) gibi bazı ülkelerde düşüşler gözlenmiştir (Natural Resources Canada, t.y.).

Kanada maden şirketlerinin Afrika kıtasındaki varlıklarını daha iyi anlamak için Afrika kıtasını bölgelere ayırarak incelemek önem arz etmektedir.

3. Kanada Maden Şirketlerinin Batı Afrika'daki Faaliyetleri

Batı Afrika, Kanada maden şirketlerinin kıta genelinde en çok şirketle faaliyet gösterdiği ve en yüksek yatırım değerine sahip olduğu bölgedir. Bölgede, 10 ülkede, 58 Kanada şirketi faaliyet göstermekte olup bu şirketlerin varlıklarının toplam değeri 13 milyar 921 milyon dolardır (Natural Resources Canada, t.y.).

Tablo 1: Kanada Maden Şirketlerinin Batı Afrika'daki Varlıkları ^{2,3}

Ülkeler	2021 Yılı Değeri (Milyon \$)	2021 Yılı Şirket Sayısı	2022 Yılı Değeri (Milyon \$)	2022 Yılı Şirket Sayısı
Burkina Faso	1,974	16	1,650	14
Fildişi Sahilleri	1,317	10	1,303	9
Gana	918	10	512	7
Gine	x	2	87	3
Liberya	x	2	x	2
Mali	6,217	12	6,706	11
Moritanya	3,163	5	3,183	4
Nijer	x	2	180	3
Nijerya	x	2	x	2
Senegal	x	3	x	3
Toplam	14,002	45	13,921	39

Kaynak: <https://natural-resources.canada.ca/maps-tools-and-publications/publications/minerals-mining-publications/canadian-mining-assets/canadian-mining-assets-cmas-country-and-region/15406>

Özellikle Burkina Faso, 14 maden şirketi ile Kanada şirketlerinin en yoğun faaliyet gösterdiği ülkedir. Burkina Faso'nun madencilik sektörü, 2000'li yılların başından bu yana başta altın olmak üzere çinko ve manganez üretiminde büyük bir patlama yaşamış, Afrika'nın beşinci büyük altın üreticisi konumuna gelmiştir. 2020 yılında Burkina Faso madencilik sektörü, Kanadalı Endeavour madencilik şirketinin diğer Kanadalı madencilik şirketleri SEMAFO ve Teranga'yı satın almasıyla önemli bir yeniden yapılanma

² Kanada hükümeti tarafından yayımlanan verilere göre Kanadalı şirketlerin bazı ülkelerdeki (örneğin, Gana ve Liberya) maden varlıklarına ilişkin güncel ve doğru bilgiler, ticari gizlilik gerekçesiyle açıklanmamıştır. Bu nedenle, söz konusu ülkelerdeki ekonomik değerler "x" olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte bu ülkelerdeki maden varlıklarının değerleri yıllık toplam varlık değerlerine eklenmiştir.

³ Ülkelerde faaliyet gösteren şirket sayıları ile toplam arasında oluşan fark bazı şirketlerin birden fazla ülkede faaliyet göstermesi nedeniyle meydana gelmektedir.

geçirmiştir. Şirket, Wahgnion gold madenini de Şubat 2021'de bünyesine katarak ülkedeki faaliyetlerini arttırmıştır.

Burkina Faso'da faaliyet gösteren diğer Kanadalı madencilik şirketleri arasında Iamgold Essakane (Şirket, Burkina Faso'nun en büyük altın madenlerinden birini işletmektedir ve yıllık altın üretimi yaklaşık 380,000 ons seviyesindedir.), eski adıyla ROXGOLD olarak bilinen Fortuna Silver Mines Inc., Nordgold, West African Minerals, Orezon ve Trevali şirketleri bulunmaktadır (Trade Commissioner Service, t.y.).

Burkina Faso'nun altın üretimi, ülkenin ihracat gelirlerinin %77,1'ini oluşturmakta ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYİH) %16,20 oranında katkı sağlamaktadır. Ayrıca madencilik sektöründen elde edilen gelirler devlet bütçesinin %14,90'ını oluşturmaktadır (Ministry of Energy Mines and Quarries, 2023). Burkina Faso'nun denize kıyısı olmayan bir ülke olması, özellikle petrol ve gaz tedariki gibi lojistik maliyetlerini önemli ölçüde artırmaktadır. Bu durum, Kanadalı madencilik şirketlerinin işletme maliyetlerinin %45'ini oluşturmaktadır. Bu nedenle, şirketler enerji verimliliğini artırmanın ve yakıt tüketimini azaltmanın yollarını aramaktadırlar.

Batı Afrika bölgesinde madenciliğin önemli bir ekonomik faaliyet olduğu diğer bir ülke Gana'dır⁴. Özellikle altın madenciliği 2020 yılında brüt mal ihracatının %48,4'ünü oluşturarak Gana ekonomisine önemli bir katkı sağlamıştır (Ghana Chamber of Mines, 2020). Bunun yanı sıra altın sektörünün 2021 yılında yurtiçi hasılaya katkısı yüzde 4,5 iken, 2022 yılında yüzde 22,99'luk bir artış göstererek yurtiçi hasılaya katkısı yüzde 7 olarak gerçekleşmiştir. Kanadalı şirketler 2022 yılında 194.5 ton altın üretimi gerçekleştirerek Çin, Rusya ve Avustralya'dan sonra Gana'daki 4. en büyük altın rezervi çıkartan ülke olarak bu ekonomik gelişmeye önemli bir katkı sağlamışlardır (Ghana Chamber of Mines, 2021).

Gana, 2018 yılında Güney Afrika'yı geride bırakarak Afrika'nın en büyük altın üreticisi olmuştur. 2021 yılında yaklaşık 130 ton altın üreterek bu başarıyı tekrar eden Gana, aynı yıl dünya genelinde ise Çin, Rusya, Avustralya, Kanada ve ABD'nin ardından altın üretiminde altıncı sırada yer almıştır. Nispeten siyasi istikrarın sağlandığı Gana'da, hükümet sektördeki düzenlemelerin iyileştirilmesi, elektrik arzının güvenilirliği ve kalifiye işgücü, sektöre yapılan yatırımları desteklemeye devam etmektedir. Ancak Kanadalı madencilik şirketleri yine de önemli zorluklar ile karşılaşmaktadırlar (Ghana Chamber of Mines, 2021).

Gana Sedisi'nin 2022'nin ilk iki ayında ABD doları karşısında %7,6 değer kaybetmesi, Afrika'daki en kötü performans gösteren para birimlerinden biri olmasına neden olmuştur. Bu durum, ithalat bağımlılığı olan madencilik şirketleri için maliyetlerin artmasına yol açmıştır. Özellikle COVID-19 sonrası artan döviz talebi, işletmelerin maliyetlerini daha da yükseltmiştir (Ghana Chamber of Mines, 2021).

Ayrıca Gana'ya yapılan makine, tesis ve ekipman ithalatlarına %20 ithalat vergisi uygulanmaktadır. Bu yüksek vergi oranı, madencilik ekipmanlarının maliyetini artırmakta ve operasyonel bütçeleri zorlamaktadır. İlaveten sondaj ve laboratuvar hizmetlerine uygulanan katma değer vergisi artışı, arama projelerini durdurmuş ve yeni yatırımcıları caydırmıştır. Bu da yeni arama çalışmalarının azalmasına neden olmuş, dolayısıyla da sektördeki büyüme potansiyelini sınırlamıştır (Ghana Chamber of Mines, 2021).

Bunun yanı sıra Gana'daki işgücü maliyetleri diğer pazarlara göre oldukça yüksektir. Maden işçilerinin ücretleri ABD dolarına sabitlenmiş durumda olmasına rağmen yıllık ücret artışları %5 ila %12 arasında değişmektedir. Bu durum, madencilik operasyonlarının maliyetlerini önemli ölçüde artırmaktadır. Yüksek işgücü maliyetleri, Kanadalı şirketlerin kâr marjlarını daraltmakta ve rekabet güçlerini zayıflatmaktadır (Ghana Chamber of Mines, 2021).

⁴ Bölgede zengin altın maden yataklarının bulunması ve yoğun altın ticareti yapılması nedeniyle sömürgeci dönemde ülkeye "Altın Sahili" anlamına gelen "Gold Coast" adı verilmiştir.

Gine, yaklaşık 13 milyonluk nüfusuyla Batı Afrika'da yer alan bir ülkedir. Ülkede madencilğe bayrağına renk verecek kadar önem atfedilmektedir. Ülke bayrağında bulunan sarı renk ülkenin maden zenginliklerini temsil etmektedir (Encyclopaedia Britannica, t.y.).

Gine ekonomisinin büyüklüğü son on yılda önemli bir büyüme göstererek 2010'da 5 milyar dolar iken 2021'de 16 milyar dolara ulaşmıştır (The World Bank in Guinea, t.y.). Madencilik gelirleri ise 2012 yılında yaklaşık 150 milyon dolar iken 2020 yılında 477,63 milyon dolara çıkarak devlet gelirlerinin %26,49'unu, GSYİH'nın %15,97'sini, ihracatın %78,34'ünü ve istihdamın %6,32'sini oluşturmuştur (EITI, 2023).

Gine'nin başlıca yeraltı kaynakları arasında boksit, demir, altın, elmas ve grafit bulunmaktadır. Gine'de madencilik sektörü gelirlerinin yüzde 58'i boksit madenlerinden elde edilmektedir. Ülke, dünya boksit rezervlerinin üçte birinden fazlası ile dünya boksit rezervlerinin en büyük kısmına sahiptir ve rezervler 40 milyar ton olarak tahmin edilmektedir. Ayrıca %40'ın üzerinde bir tenöre⁵ sahiptir. Maden çıkarma sürecinin basitliği nedeniyle çıkarma maliyetleri göreceli olarak düşüktür. Boksit üretimi, 2010 yılında 18 milyon tondan 2022 yılında 102 milyon tona yükselmiş ve Gine'yi dünyanın ikinci en büyük boksit üreticisi yapmıştır (EITI, 2023).

2011'den bu yana madencilik sektörüne 3,6 milyar doların üzerinde yatırım yapılmış olup 2025'e kadar ek 7 milyar dolar yatırım yapılması beklenmektedir. Madencilik sektöründe 17.000'den fazla doğrudan ve 50.000 dolaylı iş yaratılmıştır (Soumah, K., 2023).

Kanada ve Gine arasındaki diplomatik ilişkiler ilk kez Mart 1962'de kurulmuş olup iki ülke arasındaki ikili ilişkiler madencilik sektörü öncülüğünde gelişme göstermiştir. Son yıllarda, Kanada madencilik şirketleri Gine'de düşük yoğunlukta faaliyet göstermektedir. Ülkede altın ve demir madenciliği alanlarında faaliyet gösteren üç şirketin toplam varlığı 87 milyon dolardır. Bu şirketlerden en önemlileri şunlardır: Gine'nin güneydoğusundaki Nimba demir cevheri madenini işleten, milyarder Robert Friedland'e ait olan High Power Exploration (HPX) şirketi ve Gine'nin Senegal ile Mali sınırında yer alan Kraton bölgesinde 100 kilometrekarelik bir alanda faaliyet gösteren Karita Altın Madencilik Projesi'ni yürüten IAMGOLD madencilik şirkettir.

4. Kanada Maden Şirketlerinin Doğu Afrika'daki Faaliyetleri

Kanada maden şirketleri, Cibuti ve Eritre hariç olmak üzere, Doğu Afrika'nın tüm ülkelerinde aktif olarak faaliyet göstermektedir. Kanada hükûmeti tarafından yayımlanan verilere göre 2022 yılı itibarıyla bölgede 11 farklı ülkede 27 Kanadalı maden şirketi bulunmaktadır. Ancak bu verilerin detaylı rakamsal kısmı yalnızca Tanzanya ve Zambiya için mevcuttur. İlgili verilere göre söz konusu iki ülkedeki şirketlerin toplam varlıkları 2021 yılına kıyasla %12 oranında artış göstererek 12 milyar 878 milyon ABD dolarına ulaşmıştır (Natural Resources Canada, t.y.).

Tablo 2: Kanada Maden Şirketlerinin Doğu Afrika'daki Varlıkları ^{2,3}

Ülkeler	2021 Yılı Değeri (Milyon \$)	2021 Yılı Şirket Sayısı	2022 Yılı Değeri (Milyon \$)	2022 Yılı Şirket Sayısı
Burundi	x	1	x	1
Etiyopya	21	3	22	3
Kenya	21	3	25	4
Madagaskar	x	3	x	2
Malavi	x	1	x	1
Mauritius	x	1	x	1
Mozambik	x	1	x	1
Tanzanya	2,358	8	2,728	7

⁵ Tenör" terimi, bir cevher yatağında bulunan değerli metalin veya mineralin konsantrasyonunu ifade eder. Genellikle yüzdelik olarak veya birim ton başına gram/kilogram gibi ölçülerle ifade edilir. Örneğin, altın madenciliğinde tenör, cevherin her tonunda kaç gram altın bulunduğunu gösterir.

Uganda	x	1	x	1
Zambiya	9,452	6	10,074	7
Zimbabve	X	1	x	2
Toplam	11,857	26	12,878	27

Kaynak: <https://natural-resources.canada.ca/maps-tools-and-publications/publications/minerals-mining-publications/canadian-mining-assets/canadian-mining-assets-cmas-country-and-region/15406>

Doğu Afrika'da, Kanadalı şirketlerin yoğun olarak faaliyet gösterdiği ülkeler arasında Tanzanya öne çıkmaktadır. Madencilik sektörü, artan ihracat değeri sayesinde ülkede önde gelen sanayi kollarından biri haline gelmiştir. 2019 yılında, Tanzanya'dan yapılan maden ihracatından yaklaşık 2,3 milyar ABD doları gelir elde edilmiş olup bu rakam 2018 yılındaki 1,6 milyar ABD doları seviyesine kıyasla %43,75'lik önemli bir artış göstermiştir. Afrika'nın dördüncü büyük altın üreticisi konumuna bulunan Tanzanya'da altın, ülkedeki maden ihracatında en büyük payı almıştır. Ayrıca ülke küresel ölçekte yalnızca Tanzanya'da çıkarılan değerli bir taş olan tanzanitin tek üreticisi olmasıyla da öne çıkmaktadır. Ülkenin yıllık ortalama üretim verileri yaklaşık olarak 40 ton altın, 2.980 ton bakır, 10 ton gümüş ve 112.670 karat elmas şeklindedir (International Trade Administration, 2022).

Tanzanya'da faaliyetini sürdüren yedi Kanada şirketinden sadece Barrick Gold Corporation'a ait olan Acacia Madencilik aktif olarak çalışmalarına devam etmektedir. Son 15 yılda 3 milyar ABD dolarının üzerinde yatırım yaparak ülkedeki en büyük doğrudan yabancı yatırımcı konumuna ulaşan Acacia Madencilik; Buzwagi, North Mara ve Bulyanhulu madenlerini işletmektedir. Bu madenler sırasıyla 2,4 milyon, 3,8 milyon ve 13,2 milyon ons kanıtlanmış altın rezervine sahiptir. Buzwagi ve North Mara madenlerinin yıllık üretimleri ise sırasıyla 225.000 ve 269.000 ons altındır. Son on yılda Acacia Madencilik, Tanzanya'da 9 milyon onsun üzerinde altın üretmiştir. Şirket, çalışanlarının %96'sını oluşturan 3.712 Tanzanyalıyı istihdam ederek Tanzanya ekonomisine dolaylı yollarla katkıda bulunmaktadır. Bu çalışanlar, Tanzanya'daki ortalama ücretin yaklaşık on katı kadar kazanmaktadır. Ancak, 2017 yılında Tanzanya hükûmeti, Acacia Madencilik'e tahsil edilmemiş vergiler ve diğer harçlar için 190 milyar ABD doları tutarında yüklü bir fatura çıkarmıştır (Leaderdhip and Democracy Lab, 2018).

Zimbabve, Afrika kıtasının güneydoğusunda yer alan ve zengin kültürel mirasıyla bilinen bir ülkedir. Komşuları Güney Afrika, Botswana, Mozambik ve Zambiya olan ülkenin başkenti Harare'dir. 1965 yılında tek taraflı bağımsızlığını ilan eden Zimbabwe, 1980'de resmî olarak bağımsızlığını kazanmıştır. Ülkede madencilik sektörünün büyüklüğü 2019 yılında 1,51 milyar dolar iken 2023 yılında 2,23 milyar dolara yükselmiştir. Bu sektör, GSYİH'nin yaklaşık %10'unu oluşturmakta ve iş gücünün yaklaşık %5'ine istihdam sağlamaktadır (Fitch Solutions, Zimbabwe Mining Report).

Zimbabve altın, platin, nikel ve elmas gibi birçok değerli mineral kaynağına sahip olmakla birlikte, ülkedeki madencilik sektörü, birçok farklı yabancı şirketin katılımı nedeniyle parçalı bir yapıya sahiptir. Bu ülkelerden biri de Kanada'dır. Kanada, 2021 yılında ülkedeki madencilik sektöründe yalnızca bir şirketle faaliyet gösterirken 2022 yılı raporlarında bu sayının iki madencilik şirketine yükseldiği belirtilmiştir. Ülkedeki yatırımları sınırlı olmasına rağmen Kanada'nın öne çıkan iki madencilik şirketi bulunmaktadır.

Caledonia Mining Corporation, Zimbabve'de Gwanda'daki Blanket Altın Madeni'ni işletmektedir. Şirket, 2021 yılında 67.476 ons altın üretmiş ve bu miktar, şirketin yıllık üretim rekorunu kırmıştır. 2022 yılı için üretim tahminleri ise 73.000 ile 80.000 ons arasında değişmektedir (Fitch Solutions, Zimbabwe Mining Report:11).

Zephyr Minerals ise 2022 yılı boyunca ülke genelinde 12 potansiyel altın projesini incelemiş ve bu projelerden dördünü öncelikli olarak belirleyerek yatırım yapma kararı almıştır (Fitch Solutions, Zimbabwe Mining Report, s.6).

Doğu Afrika'daki önemli madencilik merkezlerinden biri de Zambiya'dır. Zambiya'nın madencilik sektörü, ülke ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, 2022 yılında madencilik sektörü,

Zambiya'nın GSYİH'sinin %13'ünü oluşturmuş ve toplam ihracat gelirlerinin %69'unu sağlamıştır. Bakır ve kobalt, bu ihracat gelirlerinin büyük bir kısmını temsil etmektedir. Ancak, sektör GSYİH'ye yaptığı katkıyı istihdam yaratma açısından gösterememiş, ülke genelindeki toplam istihdamın sadece yaklaşık %2'sini sağlayabilmiştir (PWC Zambia Mining Report, 2023).

Zambiya'daki en büyük yabancı yatırımcılardan biri Kanadalı madencilik devi First Quantum Minerals (FQM)'dir. FQM, özellikle Kansanshi ve Sentinel bakır madenlerinde büyük faaliyetler yürüterek, bahse konu madenlerde yılda 340,000 ton bakır ve 120,000 ons altın üretimi gerçekleştirmektedir. Ayrıca şirket madencilik faaliyetlerini karbon nötr hale getirmeyi hedefleyerek 430 MW gücünde bir güneş ve rüzgar enerjisi projesine yatırım yapmıştır (Green Energy Africa Summit, 2022).

Kanadalı firmaların Zambiya'daki yatırımları, hükümet tarafından çeşitlilik ve büyüme açısından olumlu bir şekilde değerlendirilmekle birlikte, bazı eleştirilere de maruz kalmaktadır. Örneğin, 2018 yılında First Quantum Minerals (FQM), ithal edilen madencilik ekipmanları için ödenmemiş gümrük vergileri nedeniyle Zambiya hükümeti tarafından 8 milyar dolarlık bir ceza ile karşı karşıya kalmıştır (Africanews, 2018).

5. Kanada Maden Şirketlerinin Orta Afrika'daki Faaliyetleri

Kanadalı maden şirketlerinin Orta Afrika'daki faaliyetleri, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Orta Afrika Cumhuriyeti olmak üzere sınırlı sayıda ülkede yoğunlaşmaktadır. 2021 ve 2022 yıllarında, bölgede toplam dokuz Kanadalı şirket faaliyet göstermiş olup bunlardan biri Orta Afrika Cumhuriyeti 'de, sekizi ise Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde bulunmaktadır. Kanada hükümeti tarafından yayınlanan verilere göre 2021 yılında bu şirketlerin toplam varlıkları 7,021 milyon dolar değerindeyken 2022 yılında bu rakam 7,490 milyon dolara yükselmiştir (Natural Resources Canada, t.y.).

Tablo 3: Kanada Maden Şirketlerinin Orta Afrika'daki Varlıkları ^{2,3}

Ülkeler	2021 Yılı Değeri (Milyon \$)	2021 Yılı Şirket Sayısı	2022 Yılı Değeri (Milyon \$)	2022 Yılı Şirket Sayısı
Orta Afrika Cumhuriyeti	x	1	x	1
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	x	8	x	8
Toplam	7,021	9	7,490	9

Kaynak: <https://natural-resources.canada.ca/maps-tools-and-publications/publications/minerals-mining-publications/canadian-mining-assets/canadian-mining-assets-cmas-country-and-region/15406>

Kongo Demokratik Cumhuriyeti, dünya çapında özellikle dünya rezervinin yarısına sahip olduğu kobalt minerali ile tanınmaktadır. Örneğin, 2021 yılında madencilik sektörünün geliri bir önceki yıla göre %47.2 artarak 3,45 milyar dolara ulaşmış, bu artışta kobaltın toplam maden ihracatından aldığı %74'lük pay büyük rol oynamıştır. Kobalt'ın yanı sıra bakır ve altın gibi mineraller, ülkenin ihracatına katkıda bulunmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, t.y.).

Büyük ölçüde kullanılmayan zengin madencilik kaynaklarına (elmas, bakır, kobalt, altın ve uranyum gibi) sahip olan Kongo Demokratik Cumhuriyeti, diğer yabancı ülke şirketleri gibi Kanadalı maden şirketlerini de bölgeye çekmektedir. Örneğin, ülkede Kamo-Kakula Bakır Projesi ile dikkat çeken Ivanhoe Mines şirketi, 2023 yılında 393.500 ton bakır üreterek 2,7 milyar dolar gelir elde etmiştir. Ayrıca şirketin 2024 yılı için 440.000-490.000 ton bakır üretimi yapması öngörülmektedir (Ivanhoe Mines, t.y.).

Diğer önemli bir Kanadalı şirket olan First Quantum Minerals, özellikle bakır ve altın madenciliği alanında faaliyet göstermekte ve Afrika'nın en büyük bakır madenlerinden biri olan Kansanshi Maden Sahası'nda aktif rol oynamaktadır (First Quantum Minerals, t.y.).

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde madencilik faaliyeti yürüten bu şirketlere ek olarak, Kanada'da kobalt işlemeye yönelik rafinerilere sahip olan Electra Battery Materials Corp. gibi bazı şirketler, ülkeden kobalt ithal ederek Kanada'da işlemektedir (Bloomberg, 2024).

Kanadalı şirketlerin Orta Afrika bölgesinde faaliyet gösterdiği diğer bir ülke ise Orta Afrika Cumhuriyeti'dir. Ülkede yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, etnik ve dini çatışmalar, terör örgütü faaliyetleri ve ülkenin iç siyasetine uluslararası aktörlerin müdahalesi, yatırım yapmayı zorlaştırmakta ve bu durum maden sektörünün ülke ekonomisine olan katkısını sınırlamaktadır.

Orta Afrika Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren Axmin Inc., Afrika'daki diğer Kanadalı maden şirketlerinden daha fazla dünya gündeminde yer almıştır. Axmin Inc., Ndassima altın madeninde 2035 yılına kadar faaliyet gösterme hakkına sahipti, ancak 2020 yılında Rus Özel Askeri Güvenlik Şirketi (ÖAGŞ) Wagner tarafından madenin kontrolü ele geçirilmiştir. Bu olay, şirketin faaliyetlerinin sona ermesine ve madenin kontrolünün Wagner ile bağlantılı olan Midas Resources şirketine geçmesine neden olmuştur (Laryş ve Svoboda, 2024).

Bu durum, aynı zamanda Axmin'in Ndassima altın madeni için olan madencilik lisanslarının iptal edilmesine ve bu şirketin uluslararası tahkim talebine yol açmıştır. Madenin Wagner'in operasyonları için bir finans kaynağı haline gelmesi, daha geniş jeopolitik sonuçlar doğurmuştur. ABD Hazine Bakanlığı, madeni ele geçiren Wagner ile bağlantılı Midas Ressources şirketine, Ukrayna ve Afrika'daki askeri faaliyetleri finanse etmek amacıyla yasadışı altın işlemleri yapmakla suçlayarak yaptırım uygulamıştır (The Globe and Mail, 2024).

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yürütülen maden faaliyetlerinin izlenmesi, şirketlerin çoğunlukla Kanada dışındaki vergi cennetlerinden yönetilmesi nedeniyle zorlaşmaktadır. Örneğin; Kanada merkezli 3 şirketten, Kinross-Forrest Ltd. British Virgin Islands'te kayıtlı iken, Emaxon Panama'dan yönetilmekte, Lundin Group'un iştirakleri Cayman Adaları'nda bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, Kanada hükümetinin paylaştığı verilerde, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki Kanadalı maden şirketlerinin varlıklarına ilişkin bilgi bulunmamaktadır.⁶

6. Kanada Maden Şirketlerinin Kuzey Afrika'daki Faaliyetleri

Kuzey Afrika'daki Kanadalı maden şirketlerinin faaliyetleri sadece Mısır, Fas ve Sudan'ı⁷ içermekte olup 2021 ve 2022 yıllarında bölgede 8 Kanadalı maden şirketi faaliyet göstermiştir. Mısır'da bulunan 3 şirketin varlıklarının toplam değeri 4 milyon ABD doları iken Fas'ta bulunan 5 şirketin toplam değeri ise 105 milyon ABD doları olarak gerçekleştirilmiştir (Natural Resources Canada, t.y.).

Tablo 4: Kanada Maden Şirketlerinin Kuzey Afrika'daki Varlıkları ^{2, 3}

Ülkeler	2021 Yılı Değeri (Milyon \$)	2021 Yılı Şirket Sayısı	2022 Yılı Değeri (Milyon \$)	2022 Yılı Şirket Sayısı
Mısır	x	2	4	3
Fas	x	4	105	5
Sudan	x	1	x	0
Toplam	63	7	109	7

Kaynak: <https://natural-resources.canada.ca/maps-tools-and-publications/publications/minerals-mining-publications/canadian-mining-assets/canadian-mining-assets-cmas-country-and-region/15406>

Fas, başta fosfat olmak üzere, kurşun, çinko, bakır, altın, gümüş, kobalt, manganez ve flor gibi düzenli mineral madde üretimi ile köklü bir madencilik geleneğine sahiptir. Dünyada şu ana kadar tespit edilen fosfat rezervlerinin dörtte üçüne ev sahipliği yapmakta ve dünyanın en büyük ham fosfat ihracatçısı

⁶ Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde mukim Kanada Büyükelçiliği Ticaret Ofisleri ile daha fazla bilgi almak maksadıyla iletişime geçilmiş ancak şirketlerin ticari sırları gerçekçe gösterilerek herhangi bir bilgi alınamamıştır.

⁷ Kanadalı Maden Şirketlerinin Sudan'daki faaliyetler 2022 yılında sonlandırılmıştır.

konumundadır. Bu madencilik geleneğine yeni kabul edilen madencilik mevzuatının da eklenmesi, Kanada'daki Fraser Enstitüsü'nün, 2021 yılında Fas'ı küresel madencilik şirketleri için Afrika'nın en cazip yatırım destinasyonu olarak göstermesine yol açmıştır. Fas'ta bulunan 5 Kanadalı maden şirketi fosfat ve gümüş sektörlerinde faaliyet göstermektedir (Trade Commissioner Service, t.y.).

Kanadalı şirketlerin Sudan macerası ise sadece planlama aşamasında kalmıştır. Mısır sınırına yakın başkent Hartum'un 900 km kuzeyinde yer alan 2,170 km²'lik Blok 14 imtiyazı hakkını kazanan Junior Orca Gold şirketi, bu bölgede yıllık 167,000 ons üretim yapmayı planlanmış ve lojistik amaçlı olarak 14 Blok'a havaalanı yapılması öngörülmüştür. Ancak şirket, 2022 yılında Sudan'daki faaliyetlerini Avustralyalı Perseus Mining Limited şirketine satarak ülkedeki faaliyetlerini sonlandırmıştır (The Market Bull, 2024).

7. Kanada Maden Şirketlerinin Afrika'nın Güneyindeki Faaliyetleri

Afrika'nın güneyi, Kanada'nın maden yatırımları için önemli bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Bölgede 2022 yılı itibarıyla 3 ülkede 34 şirket faaliyet göstermekte olup toplam varlık değeri 2,642 milyar ABD Doları'dır (Natural Resources Canada, t.y.).

Tablo 5: Kanada Maden Şirketlerinin Afrika'nın Güneyindeki Varlıkları ³

Ülkeler	2021 Yılı Değeri (Milyon \$)	2021 Yılı Şirket Sayısı	2022 Yılı Değeri (Milyon \$)	2022 Yılı Şirket Sayısı
Botsvana	350	9	512	8
Namibya	801	13	571	15
Güney Afrika	1,231	16	1,559	13
Toplam	2,382	36	2,642	34

Kaynak: <https://natural-resources.canada.ca/maps-tools-and-publications/publications/minerals-mining-publications/canadian-mining-assets/canadian-mining-assets-cmas-country-and-region/15406>

Güney Afrika maden sektörü, platin, krom ve manganez üreticisi olarak dünyada ilk sırada, fluorspar üretiminde ise üçüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca önemli miktarda altın, titanyum, nadir toprak elementleri, elmas, kömür, fosfat, kurşun, demir cevheri ve çinko üretmektedir. Ülkede hâlihazırda 152 açık ocak madeni, 148 yeraltı madeni ve 48 yeraltı/açık ocak madeni bulunmaktadır (Project IQ- Mines in South Africa, t.y.). Limpopo, Mpumalanga ve Gauteng gibi önemli madencilik eyaletleri, ülkenin mineral ve metal üretiminin yaklaşık %80'ini gerçekleştirmektedir (Minerals Council South Africa, 2021).

Madencilik endüstrisi 2022 yılında, Güney Afrika'nın GSYİH'sine %7.5 katkıda bulunmakta olup ihraç edilen mineralin toplam değeri 48,3 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca sektör ülkede yaklaşık 475 bin kişiye iş imkânı sağlamaktadır (Minerals Council South Africa, 2022).

Güney Afrika'da, 2021 yılında 16 Kanadalı keşif ve madencilik şirketi bulunmakla birlikte söz konusu şirketlerin maden varlıklarının 2021 yılındaki toplam değeri 1 milyar 231 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında ise faaliyet gösteren şirket sayısı 13'e düşmesine rağmen varlıkları toplamı 1 milyar 559 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (The Market Bull, 2024).

Güney Afrika'da faaliyet gösteren önemli Kanadalı madencilik şirketlerinden biri Ivanhoe Mines'dir. Şirket, Limpopo eyaletinde Platreef palladyum-platin projesini geliştiren en büyük Kanadalı madencilik yatırımcısıdır ve bu proje, ortak bir konsorsiyum girişimi olarak yürütülmektedir.

Eastern Platinum, Kuzeybatı eyaletinde Crocodile River platin-palladyum yeraltı/açık ocak madenine sahip olan Kanadalı orta ölçekli bir platin grubu metalleri (PGM) ve krom üreticisidir. Maden, Eastern Platinum'ın (%87.5), Ingwenya Mineral Processing Pr (%5.5) ve B&W Partners AG (%0.74) ortak girişimidir. Ayrıca Limpopo eyaletinde Kennedy Vale ve Mareesburg platin metalleri grubu projeleri ise ön-fizibilite aşamasındadır (Minerals Council South Africa, 2022).

Platinum Group Metals, Limpopo eyaletinde Waterberg projesini geliştiren Kanadalı bir madencilik şirkettir. Waterberg projesi, Platinum Group'un (%37.05), Impala Platinum Holdings Ltd. (Implats) (%15), JOGMEC (Japan Oil, Gas and Metals National Corporation) (%12.195), Hanwa Co. (%9.755) ve BEE ortağı Mnombo Wethu Consultants (Pty) Ltd. (%26) ortak girişimidir (Minerals Council South Africa, 2022).

Golconda Gold, Mpumalanga eyaletinde Galaxy yeraltı altın madenini işleten bir Kanadalı madencilik şirkettir. Galaxy Gold, 1888'de Jack Greaves tarafından altın keşfedilen Güney Afrika'nın en eski madencilik faaliyetlerinden biridir. Golconda, kaynakları 4 milyon ons altına genişletmek için hazır bir plana sahiptir (Golconda Gold Galaxy operations, t.y.).

Afrika'nın güneyinde bulunan ve siyasi istikrarı ve ekonomik büyümesiyle adından sıkça söz ettiren Botswana'da öne çıkan sektörlerden biri de madenciliktir. Bu sektör, döviz gelirlerinin yaklaşık %85'ini, hükümet gelirlerinin üçte birini, GSYİH'nin %25'ini ve toplam istihdamın yaklaşık %20'sini oluşturmuştur. Botswana'nın madencilik sektörüne elmas hâkimdir. Ülke değer bakımından dünyanın en büyük, hacim bakımından ise ikinci en büyük elmas üreticisidir. Çıkarılan diğer madenler arasında nikel, bakır, kömür, soda külü, altın gümüş, yarı değerli taşlar ve granit bulunmaktadır. Johannesburg ve Güney Afrika'ya yakın coğrafi konumu sayesinde Botswana'daki madencilik endüstrisi, hızlı ve kolay yük lojistiğine olanak tanıyan gelişmiş bir ulaşım altyapısıyla desteklenmektedir (Project IQ- Mining in Botswana, t.y.; Switzerland Global Enterprise, 2022).

Botswana'da 2021 yılında 9 Kanadalı madencilik şirketinin faaliyette olmasıyla birlikte söz konusu şirketlerin maden varlıklarının 2021 yılındaki toplam değeri 350 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında faaliyet gösteren şirket sayısı 8'e düşmesine rağmen varlıklarının toplamı 512 milyona yükselmiştir. Bu şirketlerin arasında en önemlisi, Kanadalı milyarder Lukas Lundin tarafından 2009 yılında kurulan elmas arama ve madencilik şirketi Lucara Diamond'dır. Kanada'da kurulan şirket, Güney Afrika ve Botswana'da faaliyet göstermektedir. Kasım 2015'te, dünyanın şimdiye kadar bulunmuş en büyük ikinci mücevher kalitesindeki elması olan Lesedi La Rona adlı elmas, şirketin Botswana'daki Karowe madeninde bulunmuştur. Şirketin Botswana'daki yıllık üretimi yaklaşık 400.000 karattır⁸ (The Telegraph, 2024).

Kanada madencilik sektörünün bölgede faaliyet gösterdiği bir diğer ülke de Namibya'dır. Kanada, 1990 yılında Namibya'nın bağımsızlık kazanmasının ardından bu ülke ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Kanada, Namibya'da Güney Afrika'nın Pretoria kentindeki Yüksek Komisyon ve Windhoek'teki Fahri Konsolosluk aracılığıyla temsil edilmektedir. Kanada ile Namibya arasındaki karşılıklı ticaret 2022 yılında 141,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam, Kanada'dan Namibya'ya yapılan 9,3 milyon dolarlık ithalat ve Namibya'dan Kanada'ya yapılan 132 milyon dolarlık ihracattan oluşmaktadır. Ayrıca Kanada'nın Namibya'daki doğrudan yatırım pozisyonu 1,7 milyar dolar iken Namibya'nın Kanada'daki doğrudan yatırım pozisyonu aynı yıl için sadece 3 milyon ABD dolarıdır (Government of Canada Namibia-Canada Relations, t.y.).

Namibya'nın önde gelen ekonomik sektörü olan madencilik, genellikle her yıl ülkenin GSYİH'sinin yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır. Değerli taş ve metallerin ihracatı ise ülkenin toplam ihracatının %65'ini karşılamaktadır. Zengin elmas yataklarının bulunduğu Namibya'da, elmas ihracatı tek başına toplam ihracatın dörtte birini oluşturur. Ayrıca Namibya, dünyanın dördüncü büyük uranyum oksit üreticisidir (Moment Expo, t.y.).

Namibya Maden Odası 2022 yılı raporuna göre madencilik endüstrisi, 2022 yılında Namibya'nın GSYİH'sine %12,5 katkısı bulunmakta olup 2022 yılında pırlanta sektörünün liderliğinde %21,6 büyümeye göstermiştir (Chamber of Mines Namibia, 2022). Namibya'da 2021 yılında 13 Kanadalı madencilik şirketi faaliyette bulunmakla birlikte söz konusu şirketlerin maden varlıklarının 2021 yılındaki toplam değeri

⁸ Bu bilgilerin bir kısmı, Kanada'nın Zimbabwe ve Botswana Ticaret Komiserliği'nde görevli Bayan Trindard Makunike ile yapılan e-posta iletişimi yoluyla elde edilmiştir.

801 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında ise faaliyet gösteren şirket sayısının 15'e çıkmasına rağmen varlıklarının toplamı 571 milyon ABD dolarına düşmüştür.

8. Kanadalı Maden Şirketlerinin Afrika Kıtasındaki Faaliyetlerine Yönelik Eleştiriler

Kanadalı maden şirketlerinin Afrika kıtasındaki faaliyetleri, çeşitli eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu eleştiriler genellikle çevresel ve sosyal sorumluluk eksiklikleri, yerel toplulukların haklarının ihlali ve ekonomik adaletsizliklerle ilgilidir. Şirketlerin çevresel yönetim ve sürdürülebilirlik konusunda yetersiz kalmaları, doğa tahribatına ve su kaynaklarının kirlenmesine yol açarken, sosyal sorumluluk açısından da yerel halkın yaşam koşullarını olumsuz etkileyebilecek ihmaller ve insan hakları ihlalleri gündeme gelmektedir. Ayrıca madencilik faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin adil bir şekilde paylaşılmaması ve yerel ekonomilere yeterli katkının sağlanamaması da sıkça dile getirilen eleştiriler arasındadır.

8.1 Yerel Politika'ya Müdahale

Kanada maden şirketlerinin Afrika kıtasındaki faaliyetleri sadece ekonomik değil, politik boyutlar da taşımaktadır. Kanada'nın Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde demokratik süreçlere desteği, çoğu zaman bu ülkede faaliyet gösteren Kanada menşeli şirketlerin çıkarları ile örtüşmektedir. Örneğin, Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı (CIDA), 2006 yılındaki seçim sürecine 10 milyon Kanada Doları katkıda bulunmuştur. Bu destek demokratik süreçlerin teşvik edilmesinin ötesinde, Kanada'nın maden sektöründeki çıkarlarının korunmasına yönelik bir adım olarak da yorumlanmakta ve Kanada'nın yerel politikalar üzerinde nüfuz elde etme ve kendi ekonomik çıkarlarını güvence altına alma stratejisi olarak eleştirilmektedir (Abadie, D., 2011).

8.2 Yerel Toplulukların Yerinden Edilmesi

Kanadalı madencilik şirketlerinin Afrika'daki operasyonlarının, yerel toplulukların yerinden edilmesine ve küçük ölçekli madencilerin geçim kaynaklarını kaybetmesine yol açtığına dair sıklıkla iddialar bulunmaktadır. Örneğin Ağustos 2017'de, Kanadalı bir madencilik şirketine yer açmak için Uganda Mubende'de 70.000 küçük ölçekli altın madencisinin zorla yerinden edildiğine yönelik iddialar bulunmaktadır (Radley, B., 2021; The Conversation, 2023). Bu ve benzeri durumlar, Kanada madencilik şirketlerinin yerel madencilerin ekonomik ve sosyal yaşamlarını ciddi şekilde etkilediği, geçim kaynaklarını tehdit ettiği ve toplumsal dinamikleri bozduğu yönünde eleştirilere yol açmaktadır.

8.3 Yerel topluma faydanın düşük olması

Afrika'da genel olarak mevcut kaynakların yerel topluluklara az fayda sağlayacak şekilde sömürülmesi algısı yaygındır ve bu algı ile mücadele etmek büyük bir zorluktur. Kanadalı madencilik şirketleri, gelişmiş teknolojiler ve yüksek kapasiteli makinelerle çalışarak yerel işletmelerin rekabet edemeyeceği bir avantaj sağlamakta ve operasyonlarını yürüttükleri yabancı ülkelerde kendi madencilik makinelerini ve hizmetlerini ihraç ederek yerel işletmeleri devre dışı bırakmakla suçlanmaktadır. Bu durum, Afrika'daki birçok hükûmet ve sivil toplum kuruluşunun madencilik sektöründeki ekonomik faydaların yerelleştirilmesi gerektiği yönünde çağrı bulunmasına yol açmıştır (Butler, P., 2015).

8.4 Çevresel Tahribat

Kanadalı madencilik şirketlerinin operasyonları, su kirliliği ve ormansızlaşma gibi önemli çevresel sorunlara yol açarak yerel ekosistemleri olumsuz etkilediği yönünde yoğun eleştiriler almaktadır. Örneğin, Gana'nın zengin orman rezervlerinin tahribatında önemli bir rol oynadıkları iddia edilmektedir. Yıllar içinde Gana'nın toplam orman alanı 8,2 milyon hektardan 1,6 milyon hektara altına düşmüştür ve bu durum, bölgenin ekolojik dengesini ciddi şekilde tehdit etmektedir. Buna rağmen Kanadalı şirketlerin yoğun kurumsal lobi faaliyetleri sonucunda, Gana hükûmetinin kalan orman rezervlerini yüzey madenciliğine açma kararı aldığı ve bu kararın alınmasında başı çeken beş madencilik şirketinden üçünün Kanadalı olduğu iddia edilmektedir. Bunlar, Nevsun Resources, Satellite Goldfields ve Birim

Goldfields şirketleridir. Özellikle Birim Goldfields'in, hidroelektrik barajı için önerilen bir alanda (Bui Concession) maden arama imtiyazına sahip olması, şirketlerin doğrudan yüzey madenciliği yapmamasına rağmen Gana'nın çevresel kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir yönetimi açısından ciddi endişeler yaratmaktadır (Darimani, A., 2005).

8.5 İnsan Hakları İhlalleri

Kanada maden şirketlerinin Afrika'daki faaliyetleri, insan hakları ihlalleri ve kötü çalışma koşulları ile ilişkilendirilmektedir. Örneğin, Güney Afrika'daki Kanada'ya ait bir uranyum madeninde çalışan işçiler, radyasyona karşı koruyucu giysi eksikliği, sağlık hizmetlerine erişim yetersizliği, işten çıkarılma, silikozis ve verem gibi hastalıkların teşhisi, düşük ücretler gibi kötü çalışma koşullarından şikâyet etmektedirler (Hecht, G. 2012).

9. Kanadalı Maden Şirketlerinin Afrika Kıtasına Faydaları

Kanada madencilik şirketlerinin Afrika'daki faaliyetleri birçok eleştiriye maruz kalmakla birlikte ekonomik büyüme, istihdam, altyapı gelişimi, teknoloji transferi ve toplumsal projeler gibi alanlarda bulundukları ekonomiye çeşitli katkılar sağladıkları da inkâr edilemez bir gerçektir.

9.1 Ekonomik Büyüme ve Yatırım

Kanadalı maden şirketleri, Afrika kıtasına büyük miktarda doğrudan yabancı yatırım getirmektedirler. Bu yatırımlar, Afrika ülkelerinin dış ticaret hacmini artırarak ticaret dengelerinin iyileşmesine yardımcı olmakta ve aynı zamanda ekonomik büyümeyi destekleyerek Afrika ülkelerinin GSYİH'sine önemli katkılarda bulunmaktadır (McAlister, A., 2016).

Örneğin, Kanadalı First Quantum şirketi, Kongo hükûmetine vergi ve harç ödemeyen şirketler arasında ilk sıralarda yer almakla birlikte Kanadalı madencilik şirketleri tarafından vergi, telif ve diğer ücretler için yılda 1 milyar doların üzerinde ödeme yapılmaktadır. Bu rakam, büyük madencilik şirketleri tarafından doğrudan ve dolaylı olarak istihdam edilen Kongolular ile sosyal sorumluluk programlarını da kapsamaktadır. Ancak, 2013-2015 yılları arasında Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin madencilikten elde ettiği gelirden 750 milyon dolardan fazlası ulusal hazineye ulaşmamıştır. Bu da şirketlerin halk nezdinde hak ettiği olumlu etkiyi elde etmesini engellemektedir (The Globe and Mail, 2017).

Kanada sadece şirketleri yoluyla değil aynı zamanda direkt yardımlar ile de kıtaya ve kıtanın maden endüstrisine desteğini sürdürmektedir. Örneğin, 2017-2018 mali yılında, Kanada'nın uluslararası kalkınma yardımlarının yüzde 48'i Sahra Altı Afrika'ya yönlendirilmiştir. Bu yardımlar içerisinde, maden çıkarma endüstrilerine yönelik iki program bulunmaktadır. Ayrıca Kanada hükûmeti tarafından 2016 yılında başlatılan "Frankofon Batı Afrika'da Maden Çıkarma Endüstrilerinin Geliştirilmiş Gözetimi" projesi, zengin maden kaynakları bulunan Burkina Faso, Kamerun, Madagaskar ve Mali başta olmak üzere Sahra Altı Afrika'daki Frankofon ülkelerde maden çıkarma sektörünü geliştirmeyi amaçlamaktadır (Government of Canada, 2018).

9.2 İstihdam Yaratma ve Altyapının Geliştirilmesi

Kanada maden şirketlerinin Afrika'daki faaliyetleri, yerel halk için önemli istihdam olanakları sağlamaktadır. Bu şirketler, doğrudan ve dolaylı olarak on binlerce kişiye iş imkânı sunmaktadır. Ayrıca madencilik operasyonları için gereken altyapı çoğunlukla maden şirketleri tarafından geliştirilmektedir. Bu altyapı, enerji gereksinimleri için rüzgâr ve elektrik santrallerinin kurulmasını, minerallerin taşınması için yol ve hatta havalimanı inşaatını ve su tesislerinin geliştirilmesini içermektedir. Tüm bu yatırımlar, en sonunda madenciliğin yapıldığı ülkede kalmakta ve uzun vadeli kalkınmayı desteklemektedir (NATO Association of Canada, 2013).

9.3 Toplumsal Projeler

Birçok Kanadalı madencilik şirketi, faaliyet gösterdikleri bölgelerde toplumsal sorumluluk projeleri yürütmektedir. Bu projeler arasında eğitim, sağlık hizmetleri, su temini ve tarım destek programları bulunmaktadır. Örneğin, Kanada merkezli bir altın madenciliği şirketi olan SEMAFO madenciliğin bulunduğu ülkelerde faaliyet gösteren SEMAFO Vakfı, 2008 yılından beri başta Burkina Faso ve Nijer olmak üzere Batı Afrika'da sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirmektedir.

SEMAFO Vakfı'nın 2019 yılı raporuna göre eğitim alanında 18 sınıf inşa edilmiş, 15.158 okul seti, 2.182 güneş lambası, 82 sıra ve 92 bisiklet dağıtılmıştır. Tarım programları, ailelerin ürettikleri ürünleri satarak sürdürülebilir bir gelir kaynağı elde etmelerine yardımcı olmaktadır. 2019 yılında tarım ve gelir getirici faaliyetler kapsamında 1.831 üretici, çiftçilerin 1,1 milyon kilogram susam üretmesine yardımcı olan susam projesini yönetmiştir. Ayrıca sağlık altyapısını geliştirmek, otistik çocukları desteklemek ve rahim ağzı kanseriyle mücadele etmek gibi faaliyetler kapsamında, 2019 yılında rahim ağzı kanseri önleme programı 1.222 kadının taranmasına yardımcı olmuştur. Vakfın kuruluşundan bu yana 144 tuvalet ve 16 tatlı su kuyusu inşa edilmiştir. Topluluk destek programları, sadece 2019 yılında 72.607 kişiye ulaşmıştır (Charity Intelligence Canada, t.y.).

10. Sonuç

Kanada, dünya genelinde 100'den fazla ülkede faaliyet gösteren 800'den fazla maden şirketi ile küresel madencilik sektöründe öne çıkan bir liderdir. Afrika kıtasındaki faaliyetler de bu liderliğin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kanada'nın Afrika'daki maden yatırımları, kıtanın zengin doğal kaynaklarından faydalanma amacı taşırken, aynı zamanda yerel ekonomilere de önemli katkılar sağlamaktadır.

Bu makale, Kanadalı madencilik şirketlerinin Afrika kıtasındaki faaliyetlerini çeşitli açılardan değerlendirmiş ve bu faaliyetlerin hem olumlu hem de olumsuz yönlerini ortaya koymuştur. Kanada'nın Afrika'daki madencilik yatırımları, ekonomik büyüme, istihdam, altyapı gelişimi, teknoloji transferi ve toplumsal projeler gibi birçok alanda önemli katkılar sağlamaktadır. Bununla birlikte yerel toplulukların yerinden edilmesi, çevresel tahribat, insan hakları ihlalleri ve yerel ekonomilere sınırlı fayda sağlama gibi ciddi eleştiriler de bulunmaktadır.

Kanadalı madencilik şirketleri, kıtada ithalat bağımlılığı, döviz kuru dalgalanmaları, yüksek işgücü maliyetleri, güvenlik, altyapı ve çevresel tahribat gibi çeşitli zorluklarla da karşı karşıyadır. Ayrıca Afrika minerallerinden elde edilen kârların büyük ölçüde Kanada'ya fayda sağladığı ve finansal akışların kamu denetiminden kaçtığı tartışılmaktadır. Kanada'nın Afrika kıtasındaki yatırımları büyük bir hızla büyümeye devam ederken, Afrika hükümetleri vergileri artırarak veya yerel mülkiyet gereklilikleri yoluyla doğal kaynaklarını yabancı şirketlerden korumak için giderek daha fazla harekete geçmektedir. Bu kaynak milliyetçiliği uygulaması, Afrika genelinde Kanadalı şirketlerin faaliyet gösterdiği birçok ülkeye yayılmıştır.

Afrika'daki maden sektöründe sürdürülebilir bir büyüme sağlanması için Kanadalı maden şirketlerinin daha şeffaf, sorumlu ve yerel halkın ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde hareket etmeleri gerekmektedir. Yerel topluluklarla işbirliği yaparak, çevresel ve sosyal sorumluluk projelerine yatırım yapılmalı ve elde edilen gelirin adil bir şekilde dağıtılması sağlanmalıdır. Ayrıca yerel işletmelerin ve madencilerin desteklenmesi, uzun vadede sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın temel taşlarından biri olacaktır.

Sonuç olarak, Kanada madencilik şirketlerinin Afrika'daki faaliyetleri, kıta için hem fırsatlar hem de zorluklar barındırmaktadır. Bu faaliyetlerin olumlu etkilerini artırmak ve olumsuz etkilerini minimize etmek için tüm paydaşların işbirliği yapması ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine bağlı kalması büyük önem taşımaktadır. Sorumlu madencilik uygulamaları ve yerel topluluklarla kurulan güçlü ilişkiler,

Afrika'nın zengin doğal kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde değerlendirilmesine ve kıtanın ekonomik kalkınmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Abadie, D. (2011). Canada and the geopolitics of mining interests: A case study of the Democratic Republic of Congo. *Review of African Political Economy*, 38(128), 289–302.
- Africa Mining Project IQ. (t.y.). *Mining in Botswana*. 22 Mayıs 2024 tarihinde <https://projectsiq.co.za/mining-in-botswana.htm> adresinden alındı.
- Africa Mining Project IQ. (t.y.). *Mines in South Africa*. 22 Mayıs 2024 tarihinde <https://projectsiq.co.za/mines-in-south-africa.htm> adresinden alındı.
- Africanews. (2018). *Zambia slaps Canadian mining giant with \$8bn bill for unpaid import duties*. 26 Haziran 2024 tarihinde <https://www.africanews.com/2018/03/22/zambia-slaps-canadian-mining-giant-with-8bn-bill-for-unpaid-import-duties/> adresinden alındı.
- Bloomberg. (2024). *Canadian Cobalt Refiner Agrees to Buy Supply from Congo Mine*. 26 Haziran 2024 tarihinde <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-04-02/canadian-cobalt-refiner-agrees-to-buy-supply-fromcongo-mine> adresinden alındı.
- Butler, P. (2015). *Colonial extractions: Race and Canadian mining in contemporary Africa*. Toronto: University of Toronto Press.
- Chamber of Mines Namibia. (2022). *Annual Review 2022*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://chamberofmines.org.na/wp-content/uploads/2023/04/2022-Chamber-of-Mines-Annual-Review.pdf> adresinden alındı.
- Darimani, A. (2005). *Impacts of Activities of Canadian Mining Companies in Africa*. Third World Network.
- EITI Extractive Industries Transparency Initiative. (2023). *Rapport ITIE Guinee 2021*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://eiti.org/sites/default/files/2023-12/Rapport-ITIE-Guinee-2021.pdf> adresinden alındı.
- Encyclopaedia Britannica. (t.y.). *Flag of Guinea*. 21 Haziran 2024 tarihinde <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Guinea> adresinden alındı.
- First Quantum Minerals. (t.y.). 21 Haziran 2024 tarihinde <https://www.first-quantum.com/English/our-operations/default.aspx> adresinden alındı.
- Fitch Solutions. *Zimbabwe mining report*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://store.fitchsolutions.com/mining/zimbabwe-mining-report> adresinden alındı.
- Ghana Chamber of Mines. (2020). *Promoting Environmentally and Socially Responsible Mining: Annual Report 2020*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://ghanachamberofmines.org/wp-content/uploads/2021/06/Ghana-Chamber-of-Mines-2020-Report.pdf> adresinden alındı.
- Ghana Chamber of Mines. (2021). *Promoting Environmentally and Socially Responsible Mining: Annual Report 2021*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://ghanachamberofmines.org/wp-content/uploads/2023/08/Performance-of-the-Mining-Industry-in-2023-.pdf> adresinden alındı.
- Government of Canada. (2018). *Report to Parliament on the Government of Canada's Official Development Assistance*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.international.gc.ca/gac-amc/assets/pdfs/publications/odaaa-17-18-eng.pdf> adresinden alındı.
- Global Affairs Canada. (2023). *Minister Ng successfully concludes first trade policy dialogue with African Union Commission*. 21 Haziran 2024 tarihinde <https://www.canada.ca/en/global->

- [affairs/news/2023/05/minister-ng-successfully-concludes-first-trade-policy-dialogue-with-african-union-commission.html](https://www.international.gc.ca/country-pays/namibia-namibie/relations.aspx?lang=eng) adresinden alındı.
- Golconda Gold. (t.y.). *Galaxy operations*. 24 Haziran 2024 tarihinde <https://golcondagold.com/operations/galaxy/> adresinden alındı.
- Government of Canada. (2023). *Namibia-Canada relations*. 18 Haziran 2024 tarihinde <https://www.international.gc.ca/country-pays/namibia-namibie/relations.aspx?lang=eng> adresinden alındı.
- Green Energy Africa Summit. (2022). *First Quantum Minerals has entered into a new partnership with Chariot and Total Eren to develop 430 MW of solar and wind power for its mining operations in Zambia*. 21 Haziran 2024 tarihinde <https://greenenergyafricasummit.com/articles/africas-largest-copper-gold-mine-to-run-on-re> adresinden alındı.
- Hecht, G. (2012). The work of invisibility: Radiation hazards and occupational health in South African uranium production. *International Labor and Working-Class History*, 81, 94–113.
- International Trade Administration. (2022). *Tanzania Mining Report*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/tanzania-mining> adresinden alındı.
- Ivanhoe Mines. (t.y.). *Kamoa-Kakula mining complex*. 16 Haziran 2024 tarihinde <https://www.ivanhoemines.com/what-we-do/operations-projects/kamoa-kakula-mining-complex/> adresinden alındı.
- Laryş, M. ve Svoboda, K. (2024). Delegation of economic statecraft to private enterprises: Russia, China, and Turkey in Africa. *International Studies Review*, 26(1).
- Leadership and Democracy Lab. (2018). *Canadian mining companies operating in Tanzania*. 18.06.2024 tarihinde https://www.democracylab.uwo.ca/Archives/2017_2018_research/mining_in_tanzania/canadian_mining_companies_operating_in_tanzania.html adresinden alındı.
- McAlister, A. (2016). Can Canadian mining companies make a difference in Africa? *Canadian Global Affairs Institute*. 18.06.2024 tarihinde https://www.cgai.ca/can_canadian_mining_companies_make_a_difference_in_africa adresinden alındı.
- Minerals Council South Africa. (2021). *Facts and figures 2021*. 01.07.2024 tarihinde <https://www.mineralscouncil.org.za/industry-news/publications/facts-and-figures> adresinden alındı.
- Minerals Council South Africa. (2022). *Facts and figures 2022*. 22.06.2024 tarihinde <https://www.mineralscouncil.org.za/industry-news/publications/facts-and-figures> adresinden alındı.
- Ministry of Energy Mines and Quarries. (2023). General overview of the mining sector in Burkina Faso. Sunulmuştur: Prospectors and Developers Association of Canada (PDAC).
- Moment Expo. (t.y.). Üstü çöl, altı servet: Namibya. 11.06.2024 tarihinde <https://www.moment-expo.com/tr-tr/107/icerikler/ulkelerden/ustu-col-alti-servet-namibya> adresinden alındı.
- NATO Association of Canada. (2013). *Canadian mining in Africa: Risks and rewards*. 26.05.2024 tarihinde <https://natoassociation.ca/canadian-mining-in-africa-risks-and-rewards/> adresinden alındı.
- Natural Resources Canada. (t.y.). *Canadian mining assets*. 26.05.2024 tarihinde <https://natural-resources.canada.ca/maps-tools-and-publications/publications/minerals-mining-publications/canadian-mining-assets/19323> adresinden alındı.

- Natural Resources Canada. (t.y.). *Canadian mining assets (CMAs) country and region*. 26.05.2024 tarihinde <https://natural-resources.canada.ca/maps-tools-and-publications/publications/minerals-mining-publications/canadian-mining-assets/canadian-mining-assets-cmas-country-and-region/15406> adresinden alındı.
- Özsaraç, H. (2024). Afrika-Asya jeopolitik denkleminde Afrika'nın önemi: Kızıldeniz ve Yemen Denizi. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 5(2), 130–153.
- PWC. (2023). *Zambia mining report*. 22.06.2024 tarihinde <https://www.pwc.com/zm/en/publications/zambia-mining-report.html> adresinden alındı.
- Radley, B. (2021). Class formation and capital accumulation in the countryside: Artisanal and small-scale gold mining in South Kivu, DR Congo. *Journal of Agrarian Change*, 21(2), 293–314.
- SEMAFO Foundation. (t.y.). *Charity Intelligence Canada*. 21.06.2024 tarihinde <https://www.charityintelligence.ca/charity-details/379-semafo-foundation> adresinden alındı.
- Soumah, K. (2023, Mart). Republic of Guinea Ministry of Mines & Geology: Investment opportunities and new mining vision. Sunulmuştur: Prospectors and Developers Association of Canada (PDAC).
- Switzerland Global Enterprise. (2022). *Industry report – Mining in Botswana: Overview, opportunities and challenges*. 22.06.2024 tarihinde <https://www.s-ge.com/en/publication/industry-report/2022-e-infra-c6-mining-botswana-sector-overview?ct#:~:text=Botswana's%20mining%20industry%20is%20dominated,%2C%20semiprecious%20stones%2C%20and%20granite> adresinden alındı.
- Şöhret, M. (2023). ABD-Çin rekabeti kapsamında Afrika jeopolitiği. H. Çomak, B. Ş. Şeker ve M. Şahin (Ed.), *Afrika Jeopolitiği – African Geopolitics* (s. 191–215). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (t.y.). *Kongo Demokratik Cumhuriyeti ülke sunumu*. Ticaret Müşavirlerimizle Elektronik Sohbetler. 24.06.2024 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/61a9bf4813b87604f00c8881/Kongo%20Demokratik%20Cumhuriyeti%20%C3%9Clke%20Sunumu.pdf> adresinden alındı.
- The Conversation. (2023). *African countries lost control to foreign mining companies: The 3 steps that allowed this to happen*. 22.05.2024 tarihinde <https://theconversation.com/african-countries-lost-control-to-foreign-mining-companies-the-3-steps-that-allowed-this-to-happen-218437> adresinden alındı.
- The Globe and Mail. (2024). *Canadian-owned mine seized by Russian mercenaries in Africa*. 11.05.2024 tarihinde <https://www.theglobeandmail.com/business/article-canadian-owned-mine-seized-by-russian-mercenaries-in-africa-is-helping/> adresinden alındı.
- The Globe and Mail. (2017). *Money from Canadian mining firms vanishes in Congo, report finds*. 11.05.2024 tarihinde <https://www.theglobeandmail.com/news/world/congo-mining-revenue-siphoned-by-insiders-report-finds/article35757764/> adresinden alındı.
- The Market Bull. (2024). *Explorers ready to charge on gold spot price run*. 08.05.2024 tarihinde <https://themarketbull.com.au/2024/02/22/explorers-ready-to-charge-on-gold-spot-price-run/> adresinden alındı.
- The Telegraph. (2024). *Canadian cobalt refiner agrees to buy supply from Congo mine*. 06.05.2024 tarihinde <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-04-02/canadian-cobalt-refiner-agrees-to-buy-supply-fromcongo-mine> adresinden alındı.
- The World Bank. (t.y.). *Guinea*. 06.05.2024 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/country/guinea/overview> adresinden alındı.

- Trade Commissioner Service. (t.y.). *Burkina Faso market reports*. 20.06.2024 tarihinde <https://www.tradecommissioner.gc.ca/burkina-faso/market-reports-etudes-de-marches/index.aspx?lang=eng> adresinden alındı.
- Trade Commissioner Service. (t.y.). *Morocco mining market report*. 26.06.2024 tarihinde <https://www.tradecommissioner.gc.ca/morocco-maroc/market-reports-etudes-de-marches/0006633.aspx?lang=eng> adresinden alındı.
- Yılmaz, S. (2014). *Afrika yol haritası: Bir kıtanın stratejik analizi* (Rapor No: 19). 26.06.2024 tarihinde https://www.academia.edu/20173600/Afrika_Yol_Haritası_Bir_Kıtanın_Stratejik_Analizi adresinden alındı.